

สถานการณ์ครอบครัวและแนวทางการดำเนินงานสร้างความ
เข้มแข็งของกลไกหนุนเสริมเพื่อสร้างครอบครัวสูงวัยคุณภาพ
กรณีศึกษาชุมชนเมืองศรีไค*

สุรีย์ ธรรมิกบวร

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Email: pinwadee.s@ubu.ac.th

สุทธิพงษ์ เพิ่มพูล

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

* บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การสร้างความเข้มแข็งของกลไกหนุนเสริมการสร้างครอบครัวสูงวัยคุณภาพ: สถานการณ์เบื้องต้นและแนวทางการดำเนินงาน” ภายใต้ “โครงการพัฒนาพื้นที่ครอบครัวอบอุ่นต้นแบบที่เชื่อมโยงและบูรณาการกับระบบและกลไกการดูแลระดับพื้นที่” สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาลักษณะการทำงานของหน่วยงานในระดับตำบลที่ทำหน้าที่หนุนเสริมการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงกลไกในการทำงานพัฒนาครอบครัวระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการดำเนินการพัฒนาระบบกลไกพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่สนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ของกลไกหนุนเสริมการสร้างครอบครัวสูงวัยคุณภาพ ทำการศึกษาการทำงานของหน่วยงานที่เป็นกลไกสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวในระดับตำบล โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และการประชุมกลุ่มย่อย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 50 คน ประกอบด้วยหัวหน้าหน่วยงาน คณะกรรมการ บุคลากรของหน่วยงานจำนวน 7 หน่วยปฏิบัติการ รวม 36 แห่ง/กลุ่ม ผลการศึกษามีดังนี้

ประการแรก ลักษณะการทำงานของหน่วยงานในระดับตำบลที่ทำหน้าที่หนุนเสริมการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว ยังเป็นการทำงานตามภารกิจ และหน้าที่รับผิดชอบเป็นหลัก โดยกลไก “บวร” ซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัด และโรงเรียน ยังเป็นกลไกสำคัญในการทำงานขับเคลื่อนด้านครอบครัว โดยกลุ่มที่ทำงานสัมพันธ์กับการทำงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวในชุมชน มักจะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชน อาสาสมัครชุมชน และปราชญ์ชุมชน

ประการที่สอง ความสัมพันธ์เชิงกลไกในการทำงานพัฒนาครอบครัวระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีทั้งความสัมพันธ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สำหรับความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ ในมิติเชิงนโยบาย การทำงานร่วมกันในระดับรัฐกับชาวบ้านยังเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจผ่านกลไกการสั่งการเป็นหลัก

การพัฒนาหน่วยงานบางหน่วยงานยังไม่มี ความชัดเจน เช่น การพัฒนาสภาเด็ก และเยาวชน อย่างไรก็ตามยังมีการทำงานในลักษณะขอความร่วมมือ โดยส่วนหนึ่งใช้ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ เช่น ความเป็นเครือญาติ เพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรที่เป็นผู้ปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ช่วยให้การดำเนินงานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงได้ง่าย นอกจากนี้ ยังสามารถมองมิติความร่วมมือ ในระดับชุมชนทั้งในเชิงพื้นที่ และเชิงสังคมวัฒนธรรม

ประการที่สาม แนวทางในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ควรสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหน่วยงานและบุคลากร ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นไปที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของศูนย์พัฒนา ครอบครัวของชุมชนก่อนเพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานกิจกรรมพัฒนาอื่นที่เกี่ยวข้อง

คำสำคัญ: การสร้างความเข้มแข็ง, กลไกหนุนเสริม, สังคมสูงวัย

Family Situation and Guideline for
the Empowerment of Support Mechanisms for
Quality Families in Aging Society:
A Case of Muang Sri Kai Community*

Suree Trumikaborworn

Faculty of Nursing, Ubon Ratchathani University

Pinwadee Srisupan

Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

Email: pinwadee.s@ubu.ac.th

Suttipong Permpoon

Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

* This article is part of a research project. entitled “A Research on Situation and Guideline for Building Capacity of Mechanism which working support Quality Family in Aging Society” under “the Development Project for Pilot Happy Families in Local Communities by Community Integration and Support for Better Care Mechanisms” Project supported By Thai Health Promotion Foundation.

Abstract

This qualitative research aims to 1) explore characteristics and the nature of work, roles and duties of sub-district organizations whose primary tasks are to provide support to better the quality and relationship among family members, 2) to study mechanical relationship towards to cooperation among related organizations, and, 3) to investigate and seek for operation methods towards the development of support mechanisms of quality families in selected areas, and, to provide guidelines for quality families. The focus is on organizations in selected sub-districts. The data was collected from key informants and related documents. Interviews and non-participatory observation were also employed. There were casual and formal meetings. The interviewees were 50 people comprising of office directors, committees and personnel of 7 operation units with the total number of sites/ groups of 36.

The results revealed that the characteristics of the work by sub-district organizations were to work in accordance to their main missions by using the concept of “household, temple and school”, using the relationship among these sites to better the quality and tighten the relationship among family members. Those who highly get involved with the mechanisms to better family quality were community leaders, volunteers and local scholars.

Another interesting issue of the results was the interwoven relationships in the mechanisms of the work to develop quality families among the organizations. Such relationships were formal and informal ones. The formal relationship could be seen in the form of policy formulation-the collaboration among government bodies and villagers through the top down policy power. However, the development of some organizations was not clear; The Children and Youth Council, for example. The work towards the development of quality family was also carried out informally among relatives and friends. The relationship among organization personnel was positive; working hand in hand and helping to complete assigned tasks. Moreover, such cooperation in various forms aforementioned could be interpreted as the collaboration in regional, social and cultural dimensions.

In addition to the two outstanding results, it could also be suggested that to raise the quality of family and life quality in regional or area contexts, activities to develop related organizations and their personal should be provided by focusing on the empowerment of family development centers in the communities first, as they are the centers of the collaboration for activities among related organizations.

Keyword: Empowerment, Support mechanism, Aging society

1. บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญและเป็นพื้นฐานแรกในการพัฒนาคุณภาพคน จากสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป รูปแบบครอบครัวก็มีความหลากหลาย และซับซ้อนมากขึ้น แต่ละรูปแบบมีลักษณะเฉพาะตัว มีปัญหา ความต้องการ ความช่วยเหลือที่แตกต่างกัน ทั้งครอบครัวอยู่คนเดียว ครอบครัวข้ามรุ่น ครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวพ่อแม่วิัยรุ่น ครอบครัวที่มีเฉพาะผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วยกัน จากรายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 ของกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (United Nations Population Fund Thailand) ชี้ว่า ประเทศไทยกำลังอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านทางประชากร จากที่เคยมีประชากรวัยเด็กจำนวนมากในอดีตกลายเป็นสังคมสูงวัยที่มีเด็กน้อยลงมาก แต่ประชากรสูงวัยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สังคมเปลี่ยนไปจากที่เคยเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ กลายเป็นครอบครัวที่มีขนาดเล็กลงและมีความหลากหลายมากขึ้น มีครอบครัว “เดี่ยวหลากหลายรูปแบบ” เกิดขึ้น เช่น พ่อหรือแม่เลี้ยงเดี่ยว ครีวเรือนของคนที่อยู่คนเดียว ครอบครัวข้ามรุ่นหรือครอบครัวแห่วงกลางที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับหลานโดยไม่มีคนวัยทำงานอยู่ด้วย หรือครอบครัวเดี่ยวที่คู่สามีภรรยาอาศัยอยู่ด้วยกันโดยไม่มีบุตร หรือ กลุ่ม DINK (Double Income, No Kids) ครอบครัวต่าง ๆ เหล่านี้มีแนวโน้มเปลี่ยนไปอันเป็นผลมาจากการเลือกวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม ประกอบกับแรงกดดันทางสังคมตลอดจนต้นทุนค่าเสียโอกาส ที่การเลี้ยงดูบุตรกลายเป็นภาระผูกพันระยะยาว จึงทำให้การมีครอบครัวของคนไทยในปัจจุบันเปลี่ยนโฉมหน้าไปจากเดิม ซึ่งสิ่งที่ควรให้ความสำคัญก็คือ ความหลากหลายของรูปแบบครอบครัว (กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2559)

สภาพการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล ก่อให้เกิดทั้งโอกาสและภาวะคุกคาม ครอบครัวจึงมีบทบาทมากขึ้นในการเตรียมความพร้อมให้รู้เท่าทันและพัฒนาตนเอง นอกเหนือจากบทบาทในการถ่ายทอดทักษะชีวิตและทักษะทางสังคม ทั้งนี้ ด้วยสภาพทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันในแต่ละครอบครัวและพื้นที่ ทำให้สมาชิกในครอบครัวชนบทอีสานหลายครอบครัวใช้เวลาทุ่มเทไปกับการหารายได้ หลายครอบครัวต้องย้ายไปทำงานต่างถิ่นและให้ลูกหลานอยู่กับปู่ย่าตายาย จนบางครั้งส่งผลต่อการมีปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวลดลง ปู่ย่าตายาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชนบท มักไม่ค่อยได้ติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเด็กและวัยรุ่นที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้ปู่ย่าตายายอาจประสบกับความท้าทายในการเลี้ยงดูเด็กในโลกที่ทันสมัยมากขึ้น ทั้งนี้มักพบว่าปู่ย่าตายายต้องเผชิญกับความเครียดเนื่องจากความต้องการความคาดหวัง และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อหลานเข้าสู่วัยรุ่น (Darawuttimaprakorn & Punpuing, 2010; Abas et al., 2009 อ้างถึงใน กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2559) ทั้งนี้ ทิพากรณ์ โพธิ์ถวิล (2563) ชี้ว่า ปัญหาของครอบครัวต่างวัย คือ เนื่องจากความแตกต่างระหว่างวัยรวมทั้งเทคโนโลยี และสภาพสังคมสมัยใหม่ ทำให้ผู้สูงอายุและเด็กมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน เกิดความไม่เข้าใจกัน เป็นเรื่องยากที่ผู้สูงอายุจะพูดคุย ให้คำแนะนำอบรมสั่งสอน เด็กไม่ค่อยเชื่อฟัง เมื่อมีปัญหาเด็กจะไม่ปรึกษาผู้สูงอายุแต่จะไปปรึกษาเพื่อนมากกว่า เกิดปัญหาในครอบครัว การทะเลาะเบาะแว้ง ความรุนแรงในครอบครัว

การที่อิทธิพลของสื่อ เทคโนโลยี และสารสนเทศ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี สื่อ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เข้าถึงอย่างรวดเร็วย่อมมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ พฤติกรรม ของเด็กและเยาวชนมากขึ้น ในขณะที่ผู้ใหญ่ในครอบครัว

ไม่สามารถเข้าถึงเด็กเยาวชนใกล้ชิดเหมือนสื่อต่าง ๆ ที่เด็กจะพบทุกวัน และได้ทุกเวลาที่ต้องการ อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยจะต้องออกแบบเรียนรู้ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ สร้างสัมพันธภาพที่ดี ดังนั้นทุกภาคส่วน เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา จึงควรมีบทบาทที่มาสนับสนุนการคงบทบาทของครอบครัวในการขัดเกลาทางสังคม อย่างมีประสิทธิภาพ

จากดัชนีชี้วัดความอบอุ่นของครอบครัว พบว่า ดัชนีครอบครัวอบอุ่นลดลงจากร้อยละ 68.31 ในปี พ.ศ. 2555 เป็นร้อยละ 66.52 ในปี พ.ศ. 2558 และเพิ่มขึ้นเป็น 67.98 ในปี พ.ศ. 2559 โดยดัชนีบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ลดลงจากร้อยละ 73.85 เป็นร้อยละ 72.13 ในปี พ.ศ. 2559 และดัชนีสัมพันธภาพในครอบครัว พบว่า ลดลงจากร้อยละ 57.88 ในปี พ.ศ. 2555 เป็นร้อยละ 57.24 ในปี พ.ศ. 2559 และดัชนีการพึ่งตนเองของครอบครัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากร้อยละ 73.21 ในปี พ.ศ. 2555 เป็นร้อยละ 74.57 ในปี พ.ศ. 2559 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) จะเห็นว่าดัชนีด้านสัมพันธภาพ และการทำหน้าที่ของครอบครัวเป็นสิ่งที่ควรต้องเร่งแก้ไข

การส่งเสริมความอบอุ่นของครอบครัวถือเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการพัฒนาความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในระยะหลายปีที่ผ่านมา และได้มีหน่วยงานที่พยายามส่งเสริมให้เกิดกลไกการสร้างครอบครัวอบอุ่นทั้งในระดับชุมชนและองค์กร โดยเฉพาะสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้ร่วมเป็นกลไกหนึ่งที่เห็นความสำคัญของการส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว และได้ดำเนินงาน “โครงการพัฒนาพื้นที่ครอบครัวอบอุ่นต้นแบบที่เชื่อมโยง

และบูรณาการกับระบบและกลไกการดูแลระดับพื้นที่”¹ (ในที่นี้เรียกสั้น ๆ ว่า โครงการครอบครัวอบอุ่นต้นแบบ)

ในการดำเนินงาน โครงการ “ครอบครัวอบอุ่นต้นแบบ” ดังกล่าว มีเทศบาลตำบลเมืองศรีโคเป็นพื้นที่นำร่อง จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า พื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกับหลาย ๆ พื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวข้ามรุ่น ได้แก่ ปู่ย่าตายายอยู่กับหลานเล็ก เนื่องจากคนในรุ่นหนุ่มสาวมีความจำเป็นต้องย้ายถิ่นฐานเข้าไปในเมือง เพื่อศึกษาต่อ ในระดับสูงชั้นหรือประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพและครอบครัว ครอบครัวในพื้นที่ ส่วนใหญ่ที่มีผู้สูงอายุ และบางส่วนจะเป็นผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยเรื้อรังมีภาวะพึ่งพิงสูง ซึ่งจำเป็นที่ทุกคนในครอบครัวจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพเพื่อรับกับภารกิจได้ ผู้สูงอายุได้รับการดูแลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และทุกคนในครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดี เช่นเดียวกัน โดยครอบครัวไม่เสียความสมดุล จากสถานการณ์ดังกล่าว การจะดำเนินงานโครงการครอบครัวอบอุ่นต้นแบบให้ประสบความสำเร็จ จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจสถานการณ์และกลไกการทำงานที่ทำงานหนุนเสริม และเกื้อหนุนให้เกิดความอยู่ดีมีสุข เพื่อให้การขับเคลื่อนโครงการบนฐานความรู้ และงานวิจัย จึงจัดทำโครงการวิจัยเพื่อศึกษาสถานการณ์ครอบครัวของพื้นที่ และกลไกการทำงานของหน่วยงานที่ทำหน้าที่หนุนเสริม ซึ่งจะนำไปสู่การเสนอแนะ แนวทางการดำเนินงานผ่านการพัฒนากิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของแต่ละหน่วยงาน และนำไปสู่การเชื่อมโยงบูรณาการสู่การสร้างความเข้มแข็งของกลไกหนุนเสริม การสร้างครอบครัวสูงวัยคุณภาพ

¹ สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่: <https://www.thaihappyfamily.com/>

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะการทำงานของหน่วยงานในระดับตำบลที่ทำหน้าที่หนุนเสริมการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว
- 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงกลไกในการทำงานพัฒนาครอบครัวระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการดำเนินการพัฒนาระบบกลไกพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ สนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งของกลไกหนุนเสริมการสร้างครอบครัวสูงวัยคุณภาพ

3. ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาสถานการณ์ครอบครัวของพื้นที่และกลไกการทำงานของหน่วยงานที่ทำหน้าที่หนุนเสริมการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว และนำข้อมูลดังกล่าวเสนอแนะให้กับโครงการพัฒนาครอบครัวอบอุ่นต้นแบบเพื่อพัฒนากลไกเชิงพื้นที่ต่อไป โดยศึกษาการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาครอบครัวตำบลเมืองศรีไค อำเภอรามอินทราบุรี จังหวัดอุบลราชธานี โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และการประชุมกลุ่มย่อยโดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 50 คน ประกอบด้วย หัวหน้าหน่วยงาน คณะกรรมการ บุคลากรของหน่วยงาน จำนวน 7 หน่วยปฏิบัติการ ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานในระดับชุมชน ประกอบด้วยกลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มกองทุน กลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน และวัด รวม 36 แห่ง/กลุ่ม

โดยในที่นี้ **ครอบครัวสูงวัยคุณภาพ** หมายถึง ครอบครัวที่สามารถดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมายในบรรยากาศที่ทุกคนมีการกิจดูแลกันและกัน ทุกคนในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และช่วยเหลือพึ่งพากันได้ด้วยความมั่นใจ บุคลากรในครอบครัวมีความพร้อมในการดูแลสุขภาพและสามารถก้าวสู่การเป็นผู้สูงวัยได้อย่างมีคุณภาพ

กลไกหนุนเสริมการสร้างครอบครัวสูงวัยคุณภาพ หมายถึง กลไกที่ทำหน้าที่พัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวในตำบลเมืองศรีโค ได้แก่ กลไกระดับหน่วยงาน ประกอบด้วย กลไกภายใต้การดำเนินงานของภาครัฐ กลไกในระดับชุมชน ประกอบด้วย กลไกของบ้าน วัด โรงเรียน ชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ และกลไกของกลุ่มที่ไม่เป็นทางการเช่น กลไกกลุ่มแม่บ้าน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) *การเก็บข้อมูลเอกสาร (Documentary collection)* ที่มิวิจัยทำการเก็บข้อมูลเอกสาร โดยขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากหน่วยงานราชการ เพื่อให้เข้าใจภาพรวมการทำงานของหน่วยงานนั้น ๆ ข้อมูลโดยภาพรวมไม่ใช่ข้อมูลส่วนตัวของประชาชน แต่เป็นเอกสารที่ราชการสามารถเปิดเผยต่อสาธารณะได้ เพียงแต่อาจจะไม่ได้มีการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ที่สามารถดาวน์โหลดเองได้ เช่น ข้อมูลสรุป จปฐ. โครงการที่หน่วยงานทำในแต่ละปี เป็นต้น

2) *สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)* นักวิจัยสัมภาษณ์โดยตรงกับผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัว นักวิจัยจะใช้คำถามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Questionnaire) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีได้ใช้แบบสอบถามที่มีโครงสร้าง มีเพียงตั้งแนวหัวข้อการสัมภาษณ์ (interview guide) ที่เป็นชุดคำถามแบบปลายเปิดที่ระบุถึงประเด็นในการสนทนาแต่ละข้อ

เป็นเพียงคำถามกว้าง ๆ เพื่อให้ให้นักวิจัยมีอิสระในการถามและให้ผู้ให้ข้อมูลตอบคำถามอย่างอิสระ

3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) นักวิจัยเข้าไปในชุมชนตำบลเมืองศรีโคในฐานะนักวิจัยโดยสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและสภาพแวดล้อมในภาพรวมของหมู่บ้าน โดยเน้นการสังเกตลักษณะการอยู่อาศัย โดยภาพรวมของผู้คนใน 11 หมู่บ้าน ที่ส่งผลต่อลักษณะการทำงานของกลไกที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ทีมวิจัยเข้าร่วมการประชุมที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาข้อมูลการทำงานร่วมของหน่วยงานต่าง ๆ

4) การจัดประชุมกลุ่ม หลังจากจัดทำร่างรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ทีมวิจัยจัดประชุมเพื่อนำเสนอข้อมูลในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2562 และนำข้อมูลที่ได้ปรับปรุงรายวิจัยให้สมบูรณ์

4. แนวคิดเครือข่าย (Network) และการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis)

ในการศึกษากลไกการทำงานของหน่วยงานในพื้นที่ในฐานะกลไกหนุนเสริม ซึ่งในที่นี้กลไกหนุนเสริมหมายถึง หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีบทบาทในการสนับสนุนการทำงานในการเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่นของพื้นที่ ซึ่งการทำงานให้เกิดความเข้มแข็งต้องวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ของการทำงานร่วมกัน ในลักษณะเครือข่าย โดย เครือข่าย หมายถึง บุคคลหรือกลุ่ม/องค์กรหลาย ๆ องค์กร ที่มีแนวคิด เป้าหมาย วิธีการทำงานกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันหรือสนใจมารวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน เป็นการพัฒนาความรู้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น หรือร่วมกันให้เกิดพลัง มีอำนาจต่อรองนำไปสู่ความยุติธรรม

ของสังคมและร่วมกันทำให้บรรลุตามเป้าหมายทางเครือข่าย ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้สองแบบคือเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและการจัดตั้ง (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2548: 28-30)

การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม (Social Network Analysis: SNA) เป็นวิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในและนอกองค์กร เพื่อช่วยให้องค์กรเกิดความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมจะทำให้สามารถทราบได้ว่าใครเป็นผู้นำที่สำคัญของความร่วมมือในองค์กร ซึ่งทำให้รู้แหล่งต้นตอที่สำคัญสำหรับการขับเคลื่อนหลักขององค์กรสู่ความสำเร็จ นอกจากนี้ในกระบวนการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมนั้น การติดตามผลและประเมินผลแบบมีส่วนร่วมจะสามารถช่วยให้ทุกฝ่ายในองค์กรเห็นศักยภาพและข้อจำกัดของตนเอง และพยายามแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งตรงจุดนี้เองที่ทำให้ต่างฝ่ายต่างร่วมกันรับผิดชอบ เพื่อทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และยินยอมพร้อมใจที่จะแสดงความจริงใจในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพด้วยเครือข่ายที่เชื่อมโยงกันขององค์กร (ชนะศึก นิษานนท์, 2556) ทั้งนี้ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549: 79-80) กล่าวว่า การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของเครือข่าย หากวิเคราะห์ด้วยแนวคิดของทฤษฎีบทบาทหน้าที่แล้ว ตัวแปรที่กำหนดการก่อเกิดและการดำรงอยู่ของเครือข่าย ก็คือความสามารถในการทำหน้าที่ของเครือข่าย นอกจากนี้ ชินสัคค สุวรรณอัจฉริยะ (2549: 39-40) ชี้ว่า การวิเคราะห์เครือข่ายสามารถเริ่มต้นกำหนดความแตกต่างกันในสถานภาพของผู้แสดงตามเครือข่ายที่แสดง เป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ในการกระทำต่อกันอย่างใกล้ชิดและให้ความเป็นไปได้ของโครงสร้างตามมา การจำแนกชนิดของผู้แสดงในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้บรรลุ ดังนั้น การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมจึงเริ่มต้นจากกระบวนการกระทำร่วมกันระหว่างผู้แสดงในสังคมและการเกิดเงื่อนไขที่ชัดเจนในกระทำร่วมกัน คือเป็นแนวทางการความสัมพันธ์

ระหว่างปัจเจก องค์กร สถาบัน เพื่อที่จะแสดงว่าเป็นเสมือนโครงสร้างสังคมที่เกิดขึ้น ภายใต้พื้นฐานการกระทำร่วมกันของเจ้าภาพและอิทธิพลที่มีต่อกัน

ในการวิเคราะห์สถานการณ์การทำงานของกลไกหนุนเสริมและเครือข่าย ความสัมพันธ์ของงานชิ้นนี้ มุ่งเน้นไปที่การศึกษาค้นหากลไกหนุนเสริมที่มีอยู่ และลักษณะการทำงานของแต่ละแห่งรวมถึงศักยภาพความสามารถและลักษณะ ของการทำงานร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เห็นว่ากลไกหนุนเสริมใดต้องการการพัฒนา ในระดับใดและอย่างไรที่จะเป็นส่วนประสานให้เกิดการสร้างครอบครัวอบอุ่นในพื้นที่

5. สถานการณ์ความสัมพันธ์ของครอบครัวตำบลเมืองศรีไค

ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 11 หมู่บ้าน 1,488 ครัวเรือน มีลักษณะทั้งที่เป็นหมู่บ้านในเขตชนบท และลักษณะ กึ่งเมืองกึ่งชนบท สำหรับหมู่บ้านที่ยังมีลักษณะเป็นชนบท บางครอบครัวอยู่ร่วมกัน พร้อมหน้า แต่บางหมู่บ้านพบว่าหลายครอบครัวมีแค่ผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน อยู่ร่วมกัน โดยพ่อแม่ออกไปทำงานต่างถิ่น ในภาพรวม การที่พ่อแม่มีฐานะยากจน ทำให้หลายครอบครัวไม่ได้อยู่พร้อมหน้า และพ่อแม่ไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน เด็กส่วนหนึ่งไม่ได้เคารพเชื่อฟังเหมือนสมัยก่อน สำหรับสภาพครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในหมู่บ้านมีผู้ดูแลแม้ว่าบางคนอาจจะอยู่บ้านลำพัง แต่ลูกหลานญาติมิตรก็อยู่บ้านใกล้เคียงคอยดูแลอยู่

สถานการณ์ทั่วไปในตำบลเมืองศรีไค โดยพบว่าความสัมพันธ์ของครอบครัว ในแต่ละหมู่บ้านไม่เท่ากัน โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีส่วนสัมพันธ์กัน เช่น ในพื้นที่กึ่งเมือง พ่อแม่หลายคนประกอบอาชีพในพื้นที่หรือในพื้นที่ใกล้เคียง เพราะฉะนั้นการอยู่ร่วมกัน ครอบครัวจึงอาศัยพร้อมหน้า พ่อแม่ไปทำงานเช้า ตอนเย็นก็กลับ โดยมีผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงช่วยแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดู

บุตรหลาน แต่สำหรับในบางหมู่บ้านหรือในบางครอบครัวที่ผู้ปกครองไปทำงานต่างถิ่น ก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกห่างเหิน หากปู่ย่าตายายที่ดูแลไม่สามารถทำหน้าที่ได้เท่าที่ควร ก็ทำให้บุตรหลานอาจจะไม่เชื่อฟังและเกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา ซึ่งสังเกตได้ว่าการมีผู้สูงอายุเลี้ยงหลานเป็นทั้งปัญหาและเป็นทั้งการลดปัญหาในครอบครัว ขึ้นอยู่กับมุมมองและวิธีการการอยู่อาศัยร่วมกันด้วย

ตัวอย่างเช่น ทวีชัย เคนประคอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ให้สัมภาษณ์ว่า

“ปัญหาเด็กแว้นมีบ้างเล็กน้อย ไม่ถือว่าเป็นปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนมากนัก ส่วนปัญหาผู้สูงอายุอาศัยอยู่บ้านตามลำพัง แต่ไม่ถือว่าเป็นปัญหา เพราะก็มีลูกหลานคอยดูแล ส่งข้าวส่งน้ำ มีอยู่ 1 ราย ที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ เป็นผู้ป่วยต้องรับประทานยาเป็นประจำ ลูกหลานอยู่ที่อื่น อาศัยเพื่อนบ้านคอยดูแล” (ทวีชัย เคนประคอง, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 บ้านค้อ, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม พ.ศ. 2561)

พิบูลชัย ศรีเข้ม ผู้อำนวยการกองการศึกษา เทศบาลตำบลเมืองศรีไค่ ชี้ว่า

“ปัญหาและอุปสรรคในหมู่บ้านที่สำคัญในการทำงานพัฒนาครอบครัว เป็นปัญหาเรื่องเด็กที่อาศัยอยู่กับผู้สูงอายุ ที่พ่อแม่ผู้ปกครองไปทำงานต่างถิ่น ซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องจากปัญหาด้านเศรษฐกิจ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเด็กห่างเหินกัน แต่ในขณะเดียวกัน การที่เด็กได้อยู่กับปู่ย่า ตายาย มองว่าเป็นความสัมพันธ์อย่างหนึ่งที่ดี เพราะผู้สูงอายุได้มีโอกาสสอนเด็ก” (พิบูลชัย ศรีเข้ม, ผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เทศบาลตำบลเมืองศรีไค่, สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม พ.ศ. 2561)

ปัญหาในชุมชนส่วนหนึ่งมาจากประชากรแฝง ซึ่งเป็นผลมาจากการมีมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีทำให้มีหอพักครอบครัวมากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่ 2, 3 และ 4 ซึ่งจะพบปัญหาการส่งเสียงดัง และอื่น ๆ ที่ตามมาในเรื่องการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ของหมู่บ้านแต่ไม่ได้มีงบประมาณในการพัฒนาโดยเฉพาะ เป็นต้น

ทีมวิจัยได้ศึกษาสถานการณ์ภาพรวมการอยู่อาศัยร่วมกันและบรรยากาศความอบอุ่นในครอบครัวแยกรายหมู่บ้านจากการสัมภาษณ์ผู้นำของแต่ละหมู่บ้าน โดยสามารถสรุปสถานการณ์ของแต่ละหมู่บ้านในภาพรวมได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปสถานการณ์ครอบครัวแยกรายหมู่บ้าน

หมู่	ประเมินภาพรวมระดับการอยู่อาศัยร่วมกัน	ปัญหา	ความต้องการพัฒนา
1	ครอบครัวมีความอบอุ่น	มีปัญหาเด็กแฉับ้างเล็กน้อย ไม่ถือว่าสร้างความเดือดร้อนมากนัก	การพัฒนาพื้นที่สาธารณะร่วม
2	ครอบครัวมีความสัมพันธ์กันดีในระดับหนึ่ง ชุมชนจะสัมพันธ์กันผ่านกิจกรรมประเพณีร่วมผ่านวัด	ปัญหาด้านยาเสพติดในบางครอบครัว	การพัฒนากิจกรรมสาธารณะร่วม (เช่น ผ่านพื้นที่วัด)
3	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนมีน้อยลงจากในอดีตเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่	- เด็กติดโซเซียล - ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาจากคนภายนอกชุมชน เช่น ส่งเสียงดังรบกวนคนในชุมชน	การพัฒนากิจกรรมออกกำลังกายในหมู่บ้าน
4	ครอบครัวมีความสัมพันธ์กันดีในระดับหนึ่ง การมีผู้สูงอายุช่วยเหลือหลานถือเป็นความเข้มแข็งของครอบครัว	- บุตรหลานไม่เชื่อฟัง/ติดโซเซียล - ภาระงานครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น	ผู้ใหญ่บ้านให้ข้อเสนอแนะว่าให้ศึกษาเพิ่มเติมโดยสอบถามความต้องการตรงจากชาวบ้าน

หมู่	ประเมินภาพรวมระดับการอยู่อาศัยร่วมกัน	ปัญหา	ความต้องการพัฒนา
		- ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาจากคนภายนอกชุมชน เช่น ส่งเสียงดังรบกวนคนในชุมชน	
5	ความสัมพันธ์ในชุมชนค่อนข้างดี สังเกตว่าไม่มีการแบ่งคุ่มในการถวายอาหารสงฆ์ มีกิจกรรมประเพณีในระดับหมู่บ้านที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์	ปัญหาเด็กแว้น	กิจกรรมที่ได้รับงบประมาณมีจำนวนมากแต่คนที่ จะพร้อมทำงานมีน้อย
6	ความสัมพันธ์ค่อนข้างดี ไม่มีปัญหาครอบครัว	- ยาเสพติด - ปัญหาเด็กแว้น	พัฒนาพื้นที่ออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในหมู่บ้าน
7	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนมีค่อนข้างน้อย สังเกตจากการทำบุญจะนิยมให้เงินมากกว่าการลงแรง	- ปัญหายาเสพติด - ผู้เฒ่าเลี้ยงหลาน	ไม่มีข้อเสนอ
8	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวมีน้อย มีช่องว่างระหว่างวัยเยอะ เนื่องจากครอบครัวส่วนใหญ่ไม่ได้อาศัยอยู่ร่วมกัน	- ผู้เฒ่าเลี้ยงหลาน	อยากให้พัฒนาลานกีฬาและพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน
9	ชุมชนอาศัยร่วมกันด้วยดี ถือว่ามีความอบอุ่น	ส่วนใหญ่ปัญหาที่เกิดขึ้นมักไม่ร้ายแรง และแก้ไขได้ ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจากโรงงานใกล้เคียงเป็นบางครั้ง	พัฒนากิจกรรมออกกำลังกาย (แอโรบิก) การสร้างความร่วมมือระหว่างหมู่บ้านกับมหาวิทยาลัย ในการส่งเสริมสุขภาพ
10	ครอบครัวยังไม่อบอุ่นมากนัก	- ยาเสพติด - การส่งเสียงดังรบกวนจากกลุ่มวัยรุ่น - บุตรหลานไม่เชื่อฟัง - ผู้เฒ่าเลี้ยงหลาน	อยากให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนให้มีกิจกรรมร่วมกันที่วัด
11	ภาพรวมในชุมชนมีความอบอุ่นดี	- ยาเสพติด - เด็กแว้น - คุณแม่วัยใส - ส่วนใหญ่ปัญหาที่เกิดขึ้นมักไม่ร้ายแรง และแก้ไขได้ ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจากโรงงานใกล้เคียงเป็นบางครั้ง	พัฒนากิจกรรมออกกำลังกาย (แอโรบิก) การสร้างความร่วมมือระหว่างหมู่บ้านกับมหาวิทยาลัย ในการส่งเสริมสุขภาพ การสร้างขวัญกำลังใจการใช้ชีวิต และการสร้างกระบวนการคิดไม่แพ้แบบมือขอ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ในการให้ความเห็นต่อปัญหาครอบครัวหรือการแก้ไขปัญหาคู่สมรสในเชิงปัจเจก ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่ค่อยอยากเข้าไปยุ่งเกี่ยวมากนัก เช่น บางครั้งรู้ว่าในบางครอบครัวมีปัญหาหาสาเหตุ แต่ก็ให้กลไกในระดับครอบครัวหรือให้ตำรวจเข้าไปแก้ไขปัญห โดยความร่วมมือในระดับชุมชนมีน้อยกว่าในอดีต เพราะการใช้ชีวิตของครอบครัวมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น ส่วนหนึ่งเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องส่วนตัวมากกว่าแม้ว่าจะเห็นผลกระทบในเชิงส่วนรวมก็ตาม เมื่อมีความจำเป็นหรือมีเรื่องร้องเรียน ผู้นำจึงจะเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหา โดยในระดับเทศบาลมักจะชุกกลไกเชิงพัฒนามากกว่าการใช้วิธีแก้ไขที่ปลายเหตุ เช่น ส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น

สำหรับมุมมองต่อการขับเคลื่อนงานด้านครอบครัว ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า งานส่วนใหญ่มักจะเป็นงานในภาพรวมที่ผู้นำประเมินว่าจะสามารถทำได้ดีจากการดำเนินงานที่ผ่านมา แต่ไม่ได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเนื่องจากขาดงบประมาณ เช่น กิจกรรมการออกกำลังกายร่วมกันในระดับชุมชน การเต้นแอโรบิก เป็นต้น

6. สรุปผลการศึกษา

6.1 ลักษณะการทำงานของหน่วยงานในระดับตำบลที่ทำหน้าที่หนุนเสริมการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว

พลังที่สำคัญในการสนับสนุนความสัมพันธ์ในครอบครัว คือ บ้าน (ชุมชน) วัด และโรงเรียน การทำงานของหน่วยงานแต่ละแห่งทำงานตามบทบาทหน้าที่ที่สังคมคาดหวัง บ้านในที่นี้หมายถึงครอบครัวและชุมชน ซึ่งทำหน้าที่ในการให้การอบรมเลี้ยงดู และดูแลสมาชิกในครอบครัว ทั้งในเชิงปัจเจกและในระดับชุมชน โดยในชุมชนมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำหลักในการสอดส่องดูแล และพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้านในภาพรวม วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน ทั้งการ

ประกอบพิธีทางศาสนาและการทำกิจกรรมร่วมกัน ส่วนโรงเรียน มีหน้าที่ด้านการให้ความรู้ทางวิชาการเป็นหลัก โดยโรงเรียนระดับประถมศึกษา อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเทศบาลตำบลเมืองศรีโค และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

นอกจาก 3 หน่วยงานข้างต้นแล้ว หน่วยงานด้านการพัฒนา เช่น เทศบาลตำบลเมืองศรีโค มีหน้าที่ด้านดูแลพื้นที่ตามที่ถูกกำหนดบทบาทไว้ ซึ่งหนึ่งในบทบาทดังกล่าวก็คือ การให้การศึกษาระดับประถมศึกษา เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ เป็นต้น โดยในที่นี้ บทบาทหนึ่งของเทศบาลเมืองศรีโคที่เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมดังกล่าว ก็คือการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน และการจัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศฟค.) นอกจากนี้ ยังทำงานร่วมกับหน่วยงานที่ทำงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ ได้แก่ ชมรมผู้สูงอายุตำบลเมืองศรีโค และ โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลเมืองศรีโค

สำหรับหน่วยงานด้านการสาธารณสุขตำบลเมืองศรีโคมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เป็นหน่วยงานดูแลด้านสุขภาพเบื้องต้นร่วมกับทีมอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.)

โดยบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาหมู่บ้านได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นตามลักษณะกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาที่เข้ามาในหมู่บ้านตามนโยบายของรัฐบาล เช่น คณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบล (กพสต.) กลุ่มคณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี (คกส.ต.) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน อาสาสมัคร เป็นต้น สมาชิกกลุ่มเหล่านี้ มักเป็นบุคลากรที่ทำงานหลายหน้าที่ เช่น ผู้ใหญ่บ้านบางคนก็ทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่มกลุ่มคณะทำงาน

ขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีด้วย เป็นต้น ซึ่งทำให้บุคลากรในกลุ่มต่าง ๆ มักจะทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละกลุ่มด้วย

นอกจากนี้พบว่า ไม่มีหน่วยงานที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนทำงานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาครอบครัวโดยตรงในพื้นที่ดังกล่าว

6.2 ความสัมพันธ์เชิงกลไกในการทำงานพัฒนาครอบครัวระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

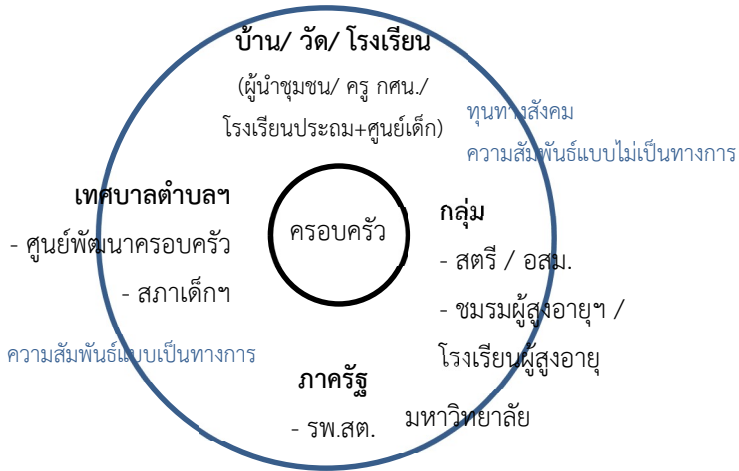
สำหรับการทำงานของแต่ละหน่วยงานที่ทำงานส่งเสริมด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวยังเป็นการทำงานตามบทบาทหน้าที่ และการทำงานตามภารกิจเฉพาะที่ได้รับมอบหมายตามนโยบายแต่ละปีงบประมาณความสัมพันธ์ของการทำงานของแต่ละหน่วยงานข้างต้น ในระดับรัฐกับชาวบ้าน ยังเป็น *ความสัมพันธ์เชิงอำนาจผ่านกลไกการสั่งการเป็นหลัก* การพัฒนาหน่วยงานบางหน่วยงานยังไม่มีชัดเจน เช่น การพัฒนาสภาเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรที่เป็นผู้ปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ในระดับความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน พบว่า เมื่อมีกิจกรรมหน่วยงานต่าง ๆ จะเข้าไปมีส่วนร่วมหรือให้ความร่วมมือตามที่เจ้าภาพร้องขอหรือเชิญ โดยจะเห็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานได้จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในระดับหมู่บ้านและตำบล โดยเฉพาะในด้านงานบุญประเพณีของหมู่บ้านที่จัดเป็นประจำทุกปี งานบุญต่าง ๆ ยังเป็นการสร้างเครือข่ายในระดับที่กว้างขึ้นมากกว่าระดับตำบล เช่น เครือข่ายสังฆทาน เป็นต้น

นอกจากนี้ การทำงานอีกส่วนหนึ่งเป็นการทำงานตามกลไกของประเพณี วัฒนธรรมที่มีการสืบทอดในแต่ละปี โดยความสัมพันธ์ที่สำคัญในการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานคือ การใช้ “ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม” ในการสร้างความร่วมมือระหว่างคนทำงานในแต่ละหน่วยงาน ซึ่งเป็นส่วนขับเคลื่อนที่สำคัญในการผลักดันให้การทำงานแต่ละส่วนประสบความสำเร็จทั้งในระดับหมู่บ้าน และระดับระหว่างหน่วยงาน

อย่างไรก็ดี ในระดับนโยบายหน่วยงานสำคัญที่ยังไม่มีความชัดเจนในการผลักดันการพัฒนาศูนย์ครอบครัวคือ หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความไม่ชัดเจนในด้านทิศทางการทำงานเนื่องจากปัญหาด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณสนับสนุนน้อย ความไม่พร้อมของเจ้าหน้าที่ที่ทำงานหลายด้าน แต่มีจำนวนน้อย ประกอบกับผู้นำที่กำลังจะหมดวาระ การจะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาศูนย์ครอบครัวจึงทำได้ไม่ถนัดนัก

นอกจากนี้ การเชื่อมประสานระหว่างหน่วยงานยังดูเหมือนมีจุดอ่อน และมีความไม่ชัดเจน และที่ขาดก็คือ ในการทำงานของแต่ละหน่วยงาน มีงบประมาณทำกิจกรรมจำนวนไม่มากนัก ในบางหน่วยงานมีงบประมาณที่สามารถขอได้ แต่ทว่าผู้นำก็อาจจะไม่มีศักยภาพหรือมีกำลังไม่มากพอในการเขียนของบประมาณ ซึ่งต้องการคนที่มีศักยภาพในการทำงานควบคู่กับการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 1 หน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นกลไกหนุนเสริมการทำงานด้านการสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัว

6.3 แนวทางในการดำเนินการพัฒนาระบบกลไกพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่เพื่อสนับสนุนการสร้างความเข้มแข็งของกลไกหนุนเสริมการสร้างครอบครัวสูงวัยคุณภาพ

ในการพัฒนาระบบกลไกที่ทำหน้าที่ในการหนุนเสริมสร้างความเข้มแข็งของความสัมพันธ์ในครอบครัว โครงการครอบครัวอบอุ่นต้นแบบฯ จึงควรทำหน้าที่หลักเบื้องต้นในการประสานการทำงานและบูรณาการระหว่างหน่วยงานในการส่งเสริมและพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อให้แต่ละหน่วยงาน

เห็นภาพรวมการทำงานร่วมกันและผลักดันให้เทศบาลตำบลกำหนดเป็นนโยบาย และเป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนงานต่อเมื่อสิ้นสุดโครงการ

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับในรายหน่วยงาน โครงการควรสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหน่วยงานและบุคลากร ในหน่วยงานเพื่อเป็นกลไกหนุนเสริมให้เกิดการสร้างครอบครัวสูงวัยคุณภาพ และครอบครัวอบอุ่น ดังนี้

1) ศูนย์พัฒนาครอบครัว

ที่วิจัยเห็นว่าภายใต้ภารกิจดังกล่าว ควรดำเนินงานผลักดันให้เกิดการพัฒนาศูนย์พัฒนาครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม ควรผลักดันให้เทศบาลเมืองศรีโค ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงาน มีศูนย์ดำเนินงานที่ชัดเจน และควรมีเจ้าหน้าที่ประสานงานเฉพาะอย่างน้อย 1 คน โดยมีภารกิจดังนี้

1. การดำเนินงานด้านฐานข้อมูล ควรทบทวนฐานข้อมูลชุมชนที่มีอยู่ อย่างน้อย 2 ปีต่อครั้ง โดยสามารถใช้การรวบรวมข้อมูลที่แต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดเก็บข้อมูลอยู่แล้วมาประมวลร่วมกัน ผ่านการส่งการระดับอำเภอ โดยไม่จำเป็นต้องดำเนินงานเก็บข้อมูลใหม่ โดยเฉพาะในส่วนงานที่ไม่มีงบประมาณ หากเป็นการสำรวจข้อมูลที่เป็น อาจจะทำร่วมกับการสำรวจข้อมูล จปฐ. โดยเน้นการสำรวจข้อมูลที่ไม่เป็นการรบกวนชุมชนมากเกินไป และไม่เป็นการระงับสำหรับศูนย์ที่ไม่มีงบประมาณ

2. การดำเนินงานเฝ้าระวังป้องกัน แก้ไขปัญหาในครอบครัว ศูนย์ฯ ควรประชุมทบทวนในการวางแผนแก้ไขเฉพาะประเด็นที่จำเป็นและไม่ซ้ำซ้อน กับการดำเนินงานของหน่วยงานอื่นในพื้นที่เดียวกัน เช่น ปัญหาความรุนแรง ในครอบครัว การสร้างกลไกป้องกันการติดยาเสพติด เป็นต้น

3. ควรพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวทุกมิติ เพื่อสนับสนุนให้ครอบครัวในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง และอบอุ่น ผ่านการจัดกิจกรรม และการประสานงานร่วมกับเครือข่ายภายในพื้นที่

โดยทีมวิจัย เห็นว่าในการพัฒนาศูนย์ฯ ดังกล่าว ควรดำเนินงาน ดังนี้

(1) ในช่วงปีแรกของการดำเนินงาน ควรพัฒนาบุคลากรหลัก ได้แก่ คณะกรรมการศูนย์ฯ ในการดำเนินงานเพื่อให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และทิศทางของศูนย์ฯ

(2) การพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ศูนย์ฯ เป็นผู้ดำเนินงานอย่างน้อย 1 กิจกรรมต่อปี เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการทำงาน โดยศึกษาและนำตัวแบบกิจกรรมที่ดีมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชน ในแต่ละระดับ เช่น โครงการประชาสัมพันธ์การสร้างครอบครัวอบอุ่น โครงการพัฒนาคุณแม่วัยใส ใสใจลูกน้อย

(3) การพัฒนาพื้นที่ประสานงานเพื่อให้เกิดกลไกการเฝ้าระวังปัญหา ครอบครัวอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การตั้งสายด่วนด้านครอบครัวในรูปแบบกลุ่ม สักคมออนไลน์

2) หน่วยงานด้านการศึกษา ได้แก่

โรงเรียน: ในฐานะที่โรงเรียนเป็นหน่วยงานสำคัญที่ทำหน้าที่เชื่อมประสาน ครอบครัวและชุมชนที่สำคัญ ดังนั้น โรงเรียน 2 แห่ง ในพื้นที่จึงเป็นหน่วยปฏิบัติการ ที่จะละเลยไม่ได้ ทีมวิจัยเห็นว่าควรมีการสร้างสรรค์กิจกรรมในโรงเรียนในพื้นที่ อย่างน้อย 2 แห่ง กล่าวคือ โรงเรียนชุมชนบ้านศรีโค (ศรีวัฒนาวิทยาคาร) และโรงเรียนบ้านโนนชาติผดุงวิทย์

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก: ทีมวิจัยเห็นว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นหน่วยที่ใกล้ชิดกับหมู่บ้าน เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่ยังคงนำเด็กมาไว้ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และเป็นหน่วยซึ่งส่งเสริมด้านการศึกษาเบื้องต้น ควรส่งเสริมกิจกรรมของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์ คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแมต ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแซม และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโนนงาม

3) ชมรมผู้สูงอายุตำบลเมืองศรีโค และโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลเมืองศรีโค

สำหรับชมรมผู้สูงอายุตำบลเมืองศรีโค และโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลเมืองศรีโคควรร่วมมือส่งเสริมกิจกรรมในการพัฒนาพื้นที่โรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และกิจกรรมประเภทการปรับเปลี่ยนวิถีคิดในการทำกิจกรรมและการเลี้ยงลูกหลานในยุคสมัยใหม่ เช่น การส่งเสริมเด็กและเยาวชนในการทำบุญในวัด/การทำวัตรเย็นในพื้นที่ เพื่อลดช่องว่างระหว่างวัย

4) สภาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองศรีโค

สำหรับการพัฒนาเด็กและเยาวชนตำบลเมืองศรีโค เนื่องจากสภาเด็กและเยาวชนยังไม่มีการทำงานที่ชัดเจน แต่มีครูในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้ประสานหลัก จึงเห็นว่าควรมีการส่งเสริมกิจกรรมสำหรับการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยความร่วมมือกับ กศน. เป็นหลัก โดยปัญหาเสพติดยังเป็นปัญหาหลักในพื้นที่ รองลงมาเป็นปัญหาเด็กแว้น จึงควรส่งเสริมกิจกรรมประเภทฝึกอบรมเชิงสร้างสรรค์ และส่งเสริมให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ยังสามารถส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ ใน กศน. เช่น การพัฒนาครอบครัวให้กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่เด็กและเยาวชนได้อีกด้วย

5) วัดในตำบลเมืองศรีไค

สำหรับการพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดในตำบลเมืองศรีไค เห็นว่า ควรมีการดำเนินงานในวัด 2 แห่ง ที่สามารถส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมสร้างสรรค์ ได้อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ วัดบ้านอุดมชาติ และวัดบ้านแหม คือ ดอนบาก

6) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเมืองศรีไค

เนื่องจากโครงการด้านการส่งเสริมสุขภาพของ รพ.สต. มีจำนวนมาก ผอ. เห็นว่าเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จึงควรมีการส่งเสริมโครงการความร่วมมือ 3 ฝ่าย ระหว่างมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี รพ.สต. และหมู่บ้าน ในการทำงานส่งเสริมสุขภาพพระดับหมู่บ้าน

7) โครงการระดับหมู่บ้าน

การพัฒนาโครงการในระดับหมู่บ้านควรพิจารณาความเหมาะสมเชิงพื้นที่ บุคลากร และทรัพยากร ในแต่ละแห่งไม่จำเป็นจะต้องมีกิจกรรมที่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาตามศักยภาพด้วย และควรเน้น กิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้จริงและมีแกนนำในระดับหมู่บ้านเพื่อให้กิจกรรมนั้น ๆ ได้ผลจริง

7. อภิปรายผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมด้านสัมพันธภาพของบุคคลในครอบครัว ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการพัฒนาตนเองในด้านอื่น ๆ ของครอบครัวในชุมชน ตำบลเมืองศรีไคหลายหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีระยะห่างเนื่องจากการที่สมาชิกต้องทำงานต่างถิ่น ประกอบกับเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามามีบทบาท ในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกัน หลายครอบครัวก็ไม่ได้มองว่า

การไม่ได้อยู่ร่วมกันของสมาชิกไม่ได้หมายความว่าครอบครัวไม่อบอุ่น เพราะสมาชิกต่างมีความเข้าใจกันในระดับหนึ่ง แม้ว่าในหลายหมู่บ้านจะมีปัญหาด้านยาเสพติด แต่ทว่าหลายครอบครัวมองเป็นเรื่องส่วนตัวต่างไม่อยากยุ่งเกี่ยวมากนัก ที่มิวิจัยเห็นว่าแม้ว่าปัญหาหลายด้านเป็นปัญหาในระดับครอบครัวและในหมู่บ้าน มีเพียงหมู่บ้านละ 1 – 2 ครอบครัว ที่เป็นปัญหา แต่ว่าปัญหาบางอย่างย่อมส่งผลกระทบต่อในระดับกว้างซึ่งหากมองในเชิงปัจเจกอาจจะมองไม่ชัดเจน ซึ่งปัญหา ยาเสพติดส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพในครอบครัวและชุมชน รวมถึงปัญหาความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างที่ส่งผลให้คนไม่ได้อยู่ร่วมกัน เพราะต้องดิ้นรนออกไปทำงานต่างถิ่น อย่างไรก็ตาม ใดก็ดี กลไกทุนทางสังคมและการสนับสนุนกิจกรรมใหม่ ๆ ทำให้ชุมชนหลายชุมชนมีการสร้างความเข้มแข็งผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งประเพณีฮีตสิบสอง การเลี้ยงผีปู่ตา หรือกิจกรรมออกกำลังกาย หรือการพบปะกันในตลาดชุมชนซึ่งทำให้ผู้คนได้แลกเปลี่ยนพูดคุยกันมากขึ้น ในขณะที่เทคโนโลยีการสื่อสารเป็นอุปสรรคในด้านความสัมพันธ์ระหว่างวัย ในทางตรงข้ามก็เป็นโอกาสที่คนในชุมชนจะเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารเพื่อสานสัมพันธ์มากขึ้น เช่น การสร้างกิจกรรม เด็กสอนผู้สูงอายุใช้เทคโนโลยี เป็นต้น

สำหรับการเตรียมการสำหรับกลไกหนุนเสริมครอบครัวสูงวัยคุณภาพ พบว่า มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่หนุนเสริมศักยภาพครอบครัวหลายระดับทั้งในระดับชุมชนและกลไกภาครัฐ โดยมีประเด็นที่ต้องคำนึงถึงคือ ในระดับครอบครัว ความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขระหว่างกลุ่มคนต่างช่วงวัย และในระดับชุมชน ความสามารถในการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชน และในระดับองค์กรทางสังคม ในเรื่องของศักยภาพและแนวทางการทำงานระหว่างองค์กรกับชุมชน รวมถึงการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ โดยพบว่าหน่วยงานที่เป็นกลไกในการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุและในวัยอื่นถือว่ามีกรเตรียมความพร้อม

ทั้งในด้านการดูแลและการรักษาพยาบาลเบื้องต้นมากกว่ากลไกด้านอื่น ๆ และกลไกในระดับชุมชนพบว่า แม้ว่าชุมชนจะยังมีการช่วยเหลือดูแลอย่างเกื้อกูลกัน แต่ในอนาคตการก้าวสู่สังคมเมืองเพิ่มมากขึ้น อาจจะทำให้มีระยะห่างระหว่างครอบครัวกับชุมชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งชุมชนอาจจะเตรียมกลไกในการทำให้ผู้สูงอายุได้เข้าถึงกิจกรรมของชุมชน โดยที่วิจัยพบว่า กลไกกลุ่มสวัสดิการต่าง ๆ ในระดับหมู่บ้าน มีความสำคัญในฐานะที่เป็นจุดยึดโยงความสัมพันธ์ของชุมชนแต่ละชุมชน ดังที่ เอมิโกะ โอะชิเอะอิ และ คะโยะโกะ อุเอะโนะ (2554) ชี้ว่า ชุมชนก็เป็นอีกหนึ่งกลไกที่มีส่วนในการสนับสนุนครอบครัว ซึ่งในชุมชนเมืองศรีโคมีการสร้างสวัสดิการภาคประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นเข้มแข็งในระดับชุมชนที่ควรยกระดับให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ จะเห็นว่า ในระดับความร่วมมือกลุ่มผู้นำกิจกรรมในระดับต่าง ๆ ในหมู่บ้านมีความสำคัญ คนกลุ่มนี้มักเป็นกลุ่มคนกลุ่มเดียวกัน เป็นบุคคลสำคัญในการดำเนินงานในระดับหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น อสม. หรือกลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มผู้นำมีความสำคัญ คนกลุ่มนี้ยังทำหน้าที่เป็น “นักพัฒนาครอบครัว” ไปในตัว ดังที่ วันชัย บุญประชา (2554) ทั้งนี้ ในระดับความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับกลุ่มคนในหมู่บ้านจะมีความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยความสัมพันธ์ในระดับที่ไม่เป็นทางการมีส่วนในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายสูง

นอกจากนี้ ในการพัฒนาไปสู่การส่งเสริมครอบครัวสูงวัยคุณภาพ ที่วิจัยเห็นว่าควรพัฒนาและกำหนดบทบาทของศูนย์พัฒนาครอบครัวให้เป็นกลไกหลักให้มีความชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนด้านการดำเนินงานกับหน่วยงานอื่น และจะทำให้เห็นทิศทางการทำงาน รวมถึงการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ จะทำให้ลดภาระของผู้ปฏิบัติงานได้มาก เช่นเดียวกับงานของ พระมหาสุรไกร คงบุญวาสน์ (2553) ที่เห็นว่า ควรมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

ในการทำงานศูนย์พัฒนาครอบครัวให้ชัดเจน และควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งงบประมาณจากภายนอก และควรมีผู้ประสานงานที่ชัดเจนที่สามารถเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน โดยในด้านการดำเนินงานศูนย์พัฒนาครอบครัวให้เป็นรูปธรรม ทีมวิจัยเสนอให้เทศบาลเมืองศรีโคกทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงาน มีศูนย์ดำเนินงานที่ชัดเจน มีการจัดทำฐานข้อมูล และการดำเนินงานเฝ้าระวังป้องกัน แก้ไขปัญหา ศูนย์ฯ ควรประชุมเพื่อนำปัญหามาวางแผน แก้ไขเฉพาะประเด็นที่จำเป็นและไม่ซ้ำซ้อน เช่น ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว การสร้างกลไกป้องกันการติดยาเสพติด และการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวทุกมิติ เพื่อสนับสนุนให้ครอบครัวในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งและอบอุ่น ผ่านการจัดกิจกรรมและการประสานงานร่วมกับเครือข่ายภายในพื้นที่ ซึ่งคล้ายคลึงกับผลการศึกษาของ นพดล มณีรัตน์ (2551) ที่เห็นว่า หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศูนย์ดังกล่าว ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานโดยตรง ซึ่งในการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบลเมืองศรีโคก เทศบาลยังไม่ได้มีบทบาทอย่างชัดเจนมากนักจากเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว

อย่างไรก็ดี การจัดตั้งคณะทำงานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนของเทศบาลเมืองศรีโคกถือเป็นจุดเริ่มต้นจากการใช้พลังและศักยภาพของคนในชุมชน และใช้กลไกที่มีอยู่เป็นจุดเริ่มต้นโดยผสมผสานทั้งมิติการทำงานที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ ศูนย์ฯ ควรมีการวางแผนการทำงานในระยะยาวตามศักยภาพของบุคลากรที่มีเพื่อให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแม้ว่า ศูนย์ฯ จะถูกกำหนดบทบาทหลักในการพัฒนาศักยภาพครอบครัว การพัฒนาหลักประกันความมั่นคงครอบครัว รวมถึงการดำเนินงานการบริหารจัดการที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายทางสังคมเพื่อพัฒนาครอบครัวและพัฒนากระบวนการสื่อสารสังคมเพื่อพัฒนาครอบครัวก็ตาม การเริ่มต้นพัฒนา

ศูนย์ฯ ดังกล่าว ศูนย์ฯ ไม่จำเป็นต้องทำกิจกรรมในทุกเรื่อง แต่ควรมีการวิเคราะห์ตนเอง และพัฒนาส่วนที่จำเป็นเร่งด่วนก่อนอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังและศักยภาพ

ทั้งนี้ แนวทางในการดำเนินงานพัฒนาโลกพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ ควรสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหน่วยงานและบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นไปที่การสร้างความเข้มแข็งของศูนย์พัฒนาครอบครัวของชุมชนก่อนเพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมประสานกิจกรรมพัฒนาอื่นที่เกี่ยวข้อง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2559). รายงาน
สถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558. กรุงเทพฯ: กองทุนประชากร
 แห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทยและสำนักงานคณะกรรมการ
 พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2549). **ใต้พากฟ้าแห่งการศึกษา สื่อบุคคล
 และเครือข่ายการสื่อสาร ภาพรวมจากงานวิจัย**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
 กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชนะศึก นิขานนท์. (2556). “การประเมินโครงการด้วยการวิเคราะห์เครือข่าย
 ทางสังคม”. วารสารวิจัย มสส. สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,
 9(3): 263-276.
- ชินสัคค สุวรรณอัจจริย. (2549). **เครือข่ายทางสังคม**. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล. (2563). “การเสริมสร้างความอบอุ่นของครอบครัว
 ลักษณะเฉพาะในพื้นที่เป้าหมายครอบครัวอบอุ่น”.
 วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 28(1): 197 -234.
- นพดล มณีรัตน์. (2551). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน
 (ศพค.) กรณีศึกษาของค์การบริหารส่วนตำบลคร อำเภอสวี จังหวัด
 ชุมพร**. รายงานการศึกษาอิสระ, รัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิต
 สาขาการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระมหาสุรไกร คงบุญวาสน์. (2553). **กระบวนการนำนโยบายส่งเสริมสถาบันครอบครัวไปปฏิบัติ: ศึกษาศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชนจังหวัดนครนายก**. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิตสาขาสังคมสงเคราะห์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วันชัย บุญประชา. (2554). **นักพัฒนาครอบครัว ผู้สร้างสังคมสวัสดิการ**. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก <http://www.familynetwork.or.th/work/16075> (เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2562)

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2548). **ศัพท์การพัฒนาเพื่อชุมชนและสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). **รายงานผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ 5 ปี แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555 -2559)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

โอชะชีอะอิ, เอมีโกะ และอุเอะโนะ, คะโยะโกะ. (วาระคม์ สุวรรณระดา และอรรถยา สุวรรณระดา, แปล) (2554). **วิถีครอบครัวชาวเอเชียในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Translated Thai References

- Atchariya, S. C. (2006). **Social Network**. Mahasarakham: Mahasarakham University Press. [in Thai].
- Boonpracha, W. (2011). **The Family Development Worker, Social Welfare Builder**. [Online]. Retrieved from <http://www.familynetwork.or.th/work/16075> (Accessed 3 January 2019). [in Thai].
- Kaewthep, K. and et.al. (2006). **Under the Education Sky, Personal and Network Communication, Overview from researches**. Bangkok: Thailand Research Fund. [In Thai].
- Kongboonwasana, S. P. (2010). **Process of implementing family institute promotion policy: a study of the Community Family Development Center, Nakhon Nayok Province**. Thesis, Degree of Master of Social Work in Education, Thammasat University. [in Thai].
- Maneerat, N. (2008). **Developmental strategy of develops a family in the community, case study, Subdistrict Administrative Organization of Kron, Amphur Sawee, Chumphon**. An Independent Study, Degree of Master of Pubic Nichanon,
- C. (2013). "Social Network Analysis in Program Evaluation". **Humanities and Social Sciences SDU Research Journal**, 9 (3): 263-276. [in Thai].

Ochiai, E. and Ueno K., (editors). (2011). **21st Century Asian Family**. [Thai Translation Edition]. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai].

Portawin, T. (2020). “Strengthening of the Warmness for Specific Family in the Target Areas of the Warmth Family”. **Journal of Social Work**, 28(1): 197-234. [in Thai].

Thechaathik, S and et.al. (2005). **Glossary of Development for Community and Society**. 2nd Edition. Khon Kaen: Research and Development Institute, Khon Kaen University. [in Thai].

The Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). **Report on 5 years the results of the economic and social development of the country, the National Development Plan No. 11 (2012-2016)**. Bangkok: The Office of the National Economic and Social Development Board. [in Thai].

United Nations Population Fund (UNFPA). (2016). **The State of Thailand’s Population 2015**. Bangkok: The United Nations Population Fund Thailand and the Office of the National Economic and Social Development Board. [in Thai].

สัมภาษณ์

ทวีชัย เคนประคอง. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 บ้านค้อ. 6 ตุลาคม พ.ศ. 2561. สัมภาษณ์.

พิบูลชัย ศรีเข้ม. ผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เทศบาล

ตำบลเมืองศรีไค. 9 ตุลาคม พ.ศ. 2561. สัมภาษณ์.